

X_ᠠ᠒_ᠠ᠒_ᠠ᠒_ᠠ᠒_ᠠ bo Nûsînî Kurdî

Sîna Ehmedî

<https://sinaahmadi.github.io/>

17 Ayar 2020

Nêweřok

1	T _E X çî ye?	1
2	Çon T _E X be kar bênim?	2
3	X _ᠠ ᠒ _ᠠ ᠒ _ᠠ ᠒ _ᠠ bo nûsînî Kurdî	2
4	Çend nimûne be Polyglossia bo Kurdî	4
4.1	X _ᠠ ᠒ _ᠠ ᠒ _ᠠ ᠒ _ᠠ bo wêje û huner	4
4.2	X _ᠠ ᠒ _ᠠ ᠒ _ᠠ ᠒ _ᠠ bo zanist û bîrkarî	4
5	Kotayî	5

Puxte

Maweyek bû xulyay ewem hebû ke bitwanim T_EXbo nûsînî kurdî be kar bênim. Her ewe hanî dam ke xom Kurdî lê zîyad bikem. Lem beğeyeda bas le bekar hênanî X_ᠠ᠒_ᠠ᠒_ᠠ᠒_ᠠleğ pekeycî Polyglossia bo nûsînî kurdî dekem. Le dwayîn weşanî kurdî lem pekeyceda, dû zaraway Soranî û Kirmancî be her dû Ênûsî Latîn û Êrebî dabîn kirawin. Diñyam eger be başî fêrî T_EXbin, dezanin çêjêk ke le be kar hênanî T_EXda heyê le çî bernamey dîkeda nîye!

1 T_EX çî ye?

T_EXsistemêkî amade kirdnî beğe ye ke têyda nûser le deqî sakar leğê nîşanegelî taybetî bo nûsîn kefk werdegirê. Em boçûne cyawaz e le şêwazî dîkey dest werdanî deq ke têyda her şitêk bête çaw her ew şite ye ke çap debê û wekû akamî beğeke nîşan dedirê. Boyeş be îngilîsî bem şêwaze değên what you see is what you get, yan be kurtî WYSIWYG. Microsoft Word nimûneyekî nasraw e ke lem şêwaze kefk werdegirê.

T_EXbo yekem car le safî 1978 le layenî zana û bilîmetî kompyûter Donald Knuth ewe saz kira. T_EXle ser ew boçûneda pêkhatûwe ke nûser debê karî nûsîn bika nek azandnewey deq. Wate, bo nûserî beğeyek debê ew amêrane dabîn kirabê ke bitwanê be hemû pêdawîstîyekanî le nûsînda biga, bigre bo nûsînî firmûlêkî bîrkarî bê yan hawkêşeyekî kîmyayî yan parçe şîrêk. Boyeş, le nêw akadîmya û ew kesane ke be lêhatûyî le ser babetêkî zansitî denûsin le T_EXzor be berbihawî kefk werdegîrdirê. Wişey T_EXle wişey Yonanî τέχνηewe dê ke be manay huner e. Le ber ewey fonîmî χ le Kurdî û zor zimanda beranberêkî nîye, detwanîn le kurdî bîeyn têk yan têx.

Taybetmendîyekani T_EX Be kurtî, le taybetîmendîye here girîngekanî tîk emane in:

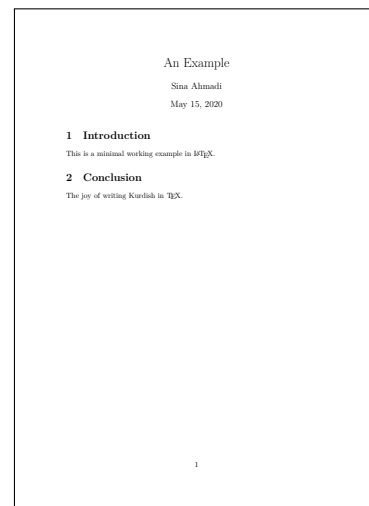
- nûsînî govar, kitêb, raportî teknîkî û sişaydî amadekarî
- beêwe birdinî belge gewrekan ke zor beş û bend û serçaweyan têda ye
- nûsînewey firmûte pi wirdekarîyekan le bîrkarîda
- saz kirdinî otomatîkî serçawekan
- be asanî kelk wergirtin le wêne û dyagram
- goanewe be şewekanî dîkey nîşan danî deq wekû HTML

Her le ser binemay T_EXewe, diwatir çendîn berhemî dîke dabîn kiran ke tîyanda taybetmendîgelî zortir e çaw degîrdirê, wekû nûsîn be zimananî dîke û be ênûsî cyawaz le ênûsî Latîn. L^AT_EX û X_YL^AT_EX dû nimûney benêwbang in ke be taybet lem serdemeda kelkian lê werdegîrdirê.

2 Çon T_EX be kar bînim?

Bo kelk wergirtin le T_EXle ser kompyûtereket le pêş hemû şitêk debê bernameket damezrandibê. Belgeyekî sakar le T_EXda le wêney 1 nîşan dirawe.

```
1 \documentclass{article}
2 \usepackage[utf8]{inputenc}
3
4 \title{An Example}
5 \author{Sina Ahmadi}
6 \date{\today}
7
8 \begin{document}
9
10 \maketitle
11 \section{Introduction}
12
13 This is a minimal working example in \LaTeX.
14
15 \section{Conclusion}
16
17 The joy of writing Kurdish in \TeX.
18
19 \end{document}
```


Wêney 1: Nimûneyek le belgeyek ke be L^AT_EX nûsrawe. Le lay çepewe, kodî belgekeye û le lay rastîşewe akamî kampayl kirdinyetî

Êste pirsyar ewe ye aya her em şeweyêş detwanîn bo nûsînî kurdî be kar bînin? Serinc den ke lew nimûneyeda le wêney 1 ke le serê dîtman, ne mêjû, ne jimarey beşekan û ne tenanet ewey ke babeteke le kwêy belgekedê bî û qebarey lapeşke çon bî be ême cêbecê nekirawe. Wate, T_EX bo xoy belgekeman be hemû ew wirdekarîyanewe saz deka. Ca bo ye, ew kesaney ke çêjî kar kirdin be tîk deçêjin, qet natwanin bgeênewe ser sîstimanî pêkhênanî deq (typesetting) î dîke wekû Microsoft Office! Bo ewey zortir leget pêkhatekanî belgekan le T_EX aşina bin çaw le]?[biken.

3 X_{La}T_EX bo nûsînî Kurdî

Kêşeyek ke pêştir le be kar hênanî T_EX da hebû, be kar hênanî zimanan û ʔênûsanî dîke bû. X_{La}T_EXsîstemêke ke le ser T_EX ewe saz kirawe û bi ʔyar wa ye ke le Unicode bo nûsînî hemû zimanêk kefk wergirê. Bo ye be xoşahîyewe detwanîn le cwanîy sîstimî pêkhênanî deqî T_EXbo nûsînî Kurdî kefk wergirîn.

Polyglossia¹ pekeycêk e ke bo be kar hênanî zimane corawcorekan le X_{La}T_EX saz kirawe. Zimanî Kurdî çendîn zarawe û ʔênûsî heye. Lem doxeda, dû zaraweman lew pekeyce bo Kurdî zyad kirdûwe: Soranî û Kirmancî. Bo her dû zarawekeş, dû ʔênûsî Latîn û Êrebî dabîn kirawe. Wate, eger beğeyek Soranî bê, be her dû ʔênûseke detwanin binûsin, bo Kirmancîş her bew şeweye. Bo be kar hênanî Kurdî, beğeketan debê bem şeweye bê:

```
1 \documentclass} article {
2 \usepackage} polyglossia {
3
4 \setdefaultlanguage] variant=sorani , script=Arabic , numerals=eastern [{ kurdish {
5 \newfontfamily\arabicfont] Script=Arabic , Scale=1 [{ Yas {
6 \let\arabicfonttt\ ttfamily
7
8 \begin} document {
9 \end} documentu {
```

Debê beğeketan bew hebjardane pêk bînin ke le hêfî 4da dyarî kirawe ke lêyda zarawe, ʔênûs û şewey jimarekan dyarî deken. Xiştey 1 sercem hebjardekan nîşan deda ke le dwayîn weşanî Kurdî le ser Polyglossiada heye.

Polyglossia	variant	script	numerals
Kurdish	sorani	arabic, latin	eastern, western
	kurmanji	arabic, latin	eastern, western

Xiştey 1: hebjardekan bo pêk hênanî beğeyek be Kurdî le Polyglossia

Kewa bû, bo nimûne, eger bitanhewê beğeyek be Kirmancî binûsin û le ʔênûsî Latîn kefk wergrin, detwanin hêfî 4 bem şeweye bigo ʔin:

```
1 \setdefaultlanguage] variant=kurmanji , script=latin , numerals=western [{ kurdish }
```

Le weşanî êstada, tenya ʔojjimêrî zayînî detwanê be kar bihêndirê. Nêwî manglekan bew şeweyeye ke le xiştey 2da nîşan dirawe. Cêgay serinc e ke dû şewaz hen bo nîşan danî mêjû: \today û \ontoday. Le şewazî yekemda, tenya nêwî mangeke û jmarey ʔoj û sağ dên. Le şewazî dwayînda, le nêwan sê beşeke "î/y"î îzafe dandendirê.

Bo zanyarî zyatir sebarete be Polyglossia û zimanî Kurdî lem pekeyceda, çaw le]?[û]?[biken.

¹<https://github.com/reutenauer/polyglossia>

Îngilîsî	Sorani-Ërebî	Sorani-Latin	Kurmancî-Ërebî	Kurmancî-Latin
January	كانوونی دووهەم	Kanûnî Dûhem	چەلەیا پاشین	Çileyâ Paşîn
February	شوبات	Şubat	شوبات	Sibat
March	ئازار	Azar	ئادار	Adar
April	نیسان	Nîsan	نیسان	Nîsan
May	ئایار	Ayar	گولان	Gulan
June	حوزەیران	Huzeyran	هەزیران	Hezîran
July	تەمموز	Temmuz	تیرمەه	Tîrmeh
August	ئاب	Ab	تەباخ	Tebax
September	ئەیلوول	Eylûl	ئیلۆن	Îlon
October	تشرینی یەكەم	Tîşrînî Yekem	چریا پێشین	Çiriya Pêşîn
November	تشرینی دووهەم	Tîşrînî Dûhem	چریا پاشین	Çiriya Paşîn
December	كانوونی یەكەم	Kanûnî Yekem	چەلەیا پێشین	Çileyâ Pêşîn

Xîştey 2: Name of the months in the Kurdish calendars in Polyglossia

4 Çend nimûne be Polyglossia bo Kurdî

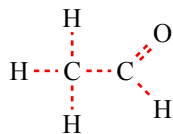
4.1 X_YL^AT_EX bo wêje û huner

Yadigarî şîrîn

çawekem! Çawî ڤەشî to afetî gyanî min e
 gyanekem! Birjangî tîjî nûke ڤîmbî dujmin e
 şîrî destî şêrî aîa ye biro ڤakşaweket
 cergî lawêkî hejarî Kurdî wird pê bincine
 çon debê serbest gelî jêrdest ke kiç dabeste bê?
 bes nebê ew koyletî û ew kiç le jûr dabestine
 derkî daxistûwe le to babit keçî derkî niye
 derke daxistin le to derkî humêd daxistine

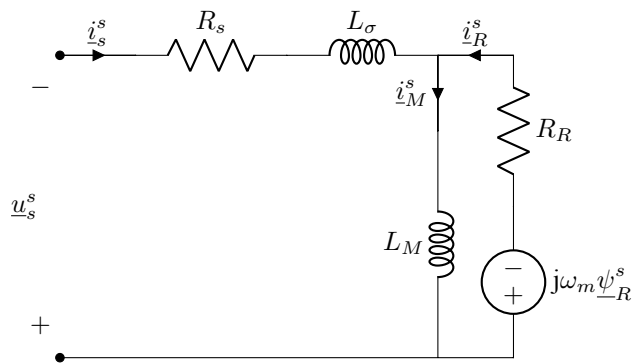
Le dîwanî Mamosta Hêmin

4.2 X_YL^AT_EX bo zanist û bîrkarî

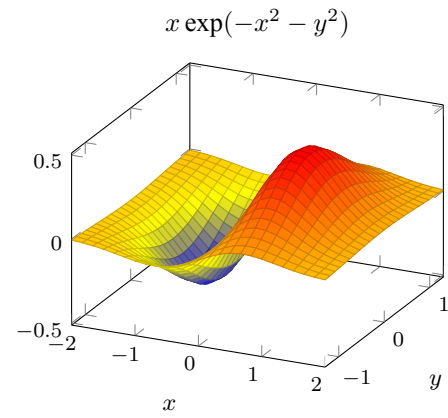

Êtanal (Ethanal)

$$x = a_0 + \frac{1}{a_1 + \frac{1}{a_2 + \frac{1}{a_3 + a_4}}} \quad (1)$$

Wêne 2: Serkit bo nimûne

Wêne 3: Fanckşinêkî matmatîk

5 Kotayî

Lem nûsraweyeda be kurtî basî \LaTeX man kird û çonayetî be kar hênanî \LaTeX leger pekeycî Polyglossia bo nûsînî Kurdîman xiste \LaTeX . Bo zanyarî zyatir sebarek be \LaTeX î Kurdî, serdanî malpe <http://kurdishtex.github.io> biken.